

Unatoč nekim manjim faktičkim pogreškama, od kojih je najvažnija ona da su se Frost i Nixon prvi puta susreli tek uoči intervjua 1977. godine,³ film vrlo autentično i uvjerljivo prikazuje pripreme za snimanje intervjua, atmosferu oko samih intervjua te odnos između dvojice sudionika.

Za kraj, treba reći da film nije baš lako shvatiti ukoliko niste, bar u manjoj mjeri, upoznati s likom i djelom Richarda Nixona, odnosno njegovim postupcima u *Watergateu* i pokušaju smirivanja Vijetnamskog rata. Međutim, *Frost/Nixon* ne predstavlja samo relevantan naslov suvremene kinematografije u žanru povijesne drame, već se mora uzeti u obzir i kao portret jedne važne ličnosti 20. stoljeća.

— Zoran Miković [povijest]

3 David Frost intervjuirao je Richarda Nixona još 1968. godine uoči njegove predsjedničke kandidature, nakon čega su se još kasnije susreli u Bijeloj kući kako bi dogovorili snimanje specijalne TV emisije.

Andrzej Wajda, *KATYŃ.* *POST MORTEM,*

Akson Studio, 2007., 118 min.

Drugi je svjetski rat često služio kao tema filmovima, prvenstveno zbog toga što još uvijek nije neki daljnji događaj, a neki od nas sigurno poznaju nekoga, tko je živio i preživio to strašno razdoblje u povijesti čovječanstva. Poljska je u Drugom svjetskom ratu imala ulogu tragičara. Datum napada na Poljsku simbolično je određen kao početak Drugog svjetskog rata, a taj događaj bio je nastavak Hitlerove politike krojenja novih granica u Europi. Ubrzo nakon Njemačkog napada i SSSR je napao Poljsku, čime su uništili njezinu državnost. Ipak, najveća tragedija dogodila se u mjesecima koji su slijedili nakon napada. Poljska inteligencija, koju su činili akademska zajednica i vojnički kadar, koji je vojnim časnicima, zbog poljskog sustava novačenja pridružila i one koji su diplomirali na sveučilištu, bili su potencijal i mogli su biti temelj obnove poljske državnosti. Neprijatelji Poljske odlučili su ukloniti takvu prijetnju jer je smetala njihovim planovima podjele poljskog teritorija. Vojni kadar koji se predao Crvenoj armiji u nadi da je SSSR bolja opcija za suradnju nego nacistička Njemačka, bio je u zarobljeništvu gdje je podvrgnut ispitivanju, te su svi oni koji se nisu slagali s trenutnim stanjem i koji su sanjali o obnovi Poljske, bili pogubljeni. Tragedija pokolja zarobljenika označava se terminom po mjestu pokolja – pokolj u

Katynskoj šumi, ali termin podrazumijeva i sva ubojstva poljskih zarobljenika i u geografski udaljenijim područjima. Pokolj je držan u tajnosti, ali će se spletom okolnosti doći do otkrića zločina, no ne i do istine o samom zločinu, koja će biti cenzurirana, te i dalje zataškavana.

Zataškavanje zločina i prebacivanje krivnje provlačit će se sve do kraja 20. stoljeća. U vremenu kada je zločin bio tabu, svjedočenje o istini tražilo je svoj put kroz umjetnost i književnost, a istina je živjela u paralelnom društvu i u okrilju Poljske Crkve.

Poljski redatelj Andrzej Wajda, odlučio je snimiti film o vjerojatno najvećoj poljskoj tragediji u povijesti te zemlje. Wajda je svjetski poznati redatelj kojega je 2000. godine nagradila Američka filmska akademija, za 50 godina izvrsnosti u području filmske režije. Tako se Wajda nakon duge filmske karijere odlučio na snimanje ovog filma vrlo zahtjevne teme. Uz tragediju pokolja u Katynu i sam je redatelj bio osobno povezan jer je njegov otac, inače konjički oficir, stradao kao žrtva pokolja u Katynskoj šumi.

Film zahtjeva određeno znanje povijesnih zbivanja, jer se u filmu minimalno informira gledatelja o vremenu u kojem se događa prikazana radnja. Radnja se ne odvija kronološkim slijedom, već skače kroz različita vremena i prostore. Ipak, početak filma počinje početkom Drugog svjetskog rata, agresijom nacističke Njemačke i brutalnom izdajom od strane SSSR-a koji, umjesto pružanja pomoći, također napada Poljsku bez objave rata. Film završava efektinim prikazom smaknuća Poljaka.

Sama radnja filma kreće od jedne obitelji, žene, muža i kćeri. Muž je časnik u poljskoj vojsci, a zarobit će ga Crvena armija. U tom kaosu, u rujnu 1939., žena će zajedno s kćerkom krenuti u potragu za mužem. Pronaći će muža koji, međutim, neće htjeti napustiti zarobljenu vojsku presvlačenjem u civila i bježanjem zajedno s obitelji. Njegov ostanak u zarobljeništvu Crvene armije bilo je zadnje što je obitelj znala o njemu.

Radnja se dalje širi i na širu obitelj, na muževe roditelje koji žive u Krakowu. Otac je sveučilišni profesor koji će pasti u njemačko zarobljeništvu, nakon što će se suprotstaviti njemačkom ugrožavanju neovisnosti sveučilišta.

Wajda je prikazao kako su oba agresora imala isti negativni obrazac ponašanja prema Poljskoj. Ujedno protagonisti filma postaju žene, udovice, supruge, sestre. Nakon trećine filma Wajda u radnju ubacuje cijeli niz likova koji su vezani otporom prema agresoru ili su vezani na neki određeni način uz počinjeni zločin. Ti likovi imaju epizodne uloge kojima se želi prikazati određeno stanje u određenom razdoblju. To je oficir koji je preživio zarobljeništvu Crvene armije, ali nije preživio povjereni zadatak zataškavanja cijelog zločina, prvenstveno radi vlastite savjesti. Uz njega se pojavljuju likovi

koji su preživjeli ustanak u Varšavi, kao i oni koji su rat proveli u partizanima suprotstavljajući se i Nijemcima i Rusima. Naravno, svaki će lik tragično završiti zbog osobnih stavova i nepromjenjivosti svojih uvjerenja.

Film je s tehničke strane odlično napravljen. Kamera, rasvjeta, montaža i fotografija su izvrsni. Međutim, tu su i loše strane. Iako je autorova želja bila napraviti film koji neće u sebi nositi klicu mržnje, nije postigao ono što bi se očekivalo od dobrog filma. Uvođenjem više likova koji nisu dobro razrađeni učinjeno je da gledateljeva povezanost sa svim likovima i tragedijama koje im se događaju gotovo uopće ne postoji. Udovice, koje su protagonisti filma, prikazane su identično jednodimenzionalno kao i ostatak likova. Takva plošnost ne pruža prostor za gledateljevu zainteresiranost filmskim likovima, što je preduvjet za bilo koji dobar film.

Tako gledatelj nije ništa saznao kako je do ubojstva došlo, niti o samim ubojicama, niti više o ubijenima. Imamo likove Poljaka koji su tvrdoglavi u svojoj ispravnosti i u potpunosti jednodimenzionalni radi svojih uvjerenja, ali se prikazuju kao junaci. Udovice tako podnose svoju patnju i strpljivo čekaju svoje muževe, braću, očeve i sinove. Prikaz cijele plejade junaka i junakinja koji podnose i trpe patnju, ali koji kroz tu patnju ostvaruju to svoje junaštvo naspram ostalih likova koji nisu sposobni žrtvovati vlastiti život radi istine, radi vjere i radi dužnosti.

Sve te stvari, koje je Wajda prikazao „većim od života“, glavne su poruke koje film prenosi. Također saznajemo i da su Poljaci katolici koji imaju čvrstu vjeru u Boga, i kojima je vjera jedini izlaz u teškim situacijama. Poljaci su časni ljudi koji izrazito drže do svojih dužnosti, koje nosi određeno zanimanje ili pozicija, te je tako dužnost prisege prema vojsci ili prema sveučilištu isto vrijedna kao i prisega prema ženi i prema brizi za svoju obitelj, jer obitelj je isto i domovina i sveučilišna zajednica.

Što se tiče krivca za pokolj u Katynskoj šumi, Wajda ga je pronašao u totalitarističkom režimu, taj dio u filmu objasniti će komandant Crvene armije koji pomaže glavnoj junakinji filma kako ju ne bi zarobila Crvena armija samo zato, jer je žena oficira koji se nalazi na popisu zarobljenika. Svoje motive za njezino spašavanje on joj objašnjava kroz vlastitu tragediju, koju prolaze i građani SSSR-a bez iznimke, a koju provodi totalitaristički režim. Svaka prijetnja totalitarnom sustavu se uklanja bez obzira na narodnost ili bilo koju drugu društvenu vrstu imuniteta. Ipak, ako je bilo potrebno kritizirati totalitarni sustav, onda to Wajda u filmu nije učinio niti jednom, jer sustav kojeg on smatra krivcem je prikazan kao savršeno funkcionalan i odlično organiziran. Npr. kada se nenadano dogodi samoubojstvo vojnika u gradu, sustav je odmah spreman, te je truplo uklonjeno vrlo brzo i učinkovito.

Isto tako, savršeno je prikazano funkcioniranje totalitarnog sustava u kojem se bez pogovora izvršavaju zadaci, i to je ujedno i najdojmljiviji dio filma koji uspijeva potresti gledatelja. To su završne scene filma u kojem je prikazan pokolj u Katynskoj šumi. Prikaz je ostvaren majstorskom režijom i montažom, u kojoj je zločin okarakteriziran kao vrhunski organizirani događaj s kirurškom preciznošću.

Taj bljesak filmske redateljske ingenioznosti o hladnom i bezosjećajnom izvršavanju pokolja nad Poljacima imao bi svoju pravu težinu, kada bi cijeli dio filma prije završnog dijela prikazao glavne protagoniste filma kao životne ljude, nama bliske, s kojima je moguće osjetiti povezanost, jer smo ih preko filma trebali dobro upoznati, što nije bio slučaj. Wajda je ipak pokazao kvalitetu starog majstora u određenim dijelovima filma; u dijelu filma gdje se prikazuje kaos zbjegova pred naletom agresora (scena na mostu), kratke scene kritike agresora (scena u zarobljeničkom logoru kada se objašnjava pakt prijateljstva između Njemačkog carstva i SSSR) i završna scena prikaza pokolja nad Poljacima.

Nakon gledanja filma zna se koje su poruke filma, ali da bi film proglasili vrhunskim morali bi ostvariti povezanost s protagonistima filma. Taj dio Wajda nije odradio na visini, a to se najbolje vidi u sceni kada žena sazna da je njen suprug na listi Katynskih žrtava iako nije pročitano njegovo ime, jer je došlo do krive identifikacije zbog veste koju je imao na sebi. Informacija kojom se potvrđuju najcrnije slutnje, žena je dobila od vojnika, čiju vestu je nosio njezin muž. Saznanje o pogibiji muža podijelit će s njegovom majkom, a ta scena je iznimno hladna jer je obavijestila majku o smrti njezina sina kao da je to objavila preko razglasa, baš kako su i Nijemci činili kada su čitali imena žrtava. Nakon što je obavijestila majku o gubitku sina, odlazi u susjednu prostoriju, gdje ju pokosi patnja. Ta je scena snimljena iz daljine, njen pad se događa dok je gledatelju okrenuta leđima. Na takvim mjestima u filmu odlično se vidi koliko se gledatelj mogao povezati s likovima u filmu, oni su negdje drugdje, u drugoj sobi, okrenuti nam leđima, a kada su pokošeni, ne vidimo njihova lica. Oni su nam daleki, skriveni od pogleda.

Ta povezanost je ključna, jer osim što se gledatelj nije povezao s protagonistima filma, tako se niti likovi u filmu nisu povezali. Osjećaj zajedništva i jedinstva koji se vidi na početku filma, vrlo brzo prelazi u osjećaj otuđenosti likova u svojoj boli, u otuđenosti i neprestanom nadmetanju u svojoj ispravnosti, bez obzira što dijele istu sudbinu i što žele ukazati na istinu oko nametnute im boli. Osim što je to film s temom rata, taj neprestani osobni rat likova u filmu, bez trunke zajedništva, ne pruža niti najmanji procijep za povezivanje gledatelja s likovima. Tako smo dobili usamljene likove na filmu i usamljenog gledatelja.

Ipak, nekada je istina o zločinu bila usamljena, ali tragedija je prevelika da bi se provukla nezapaženo. Djelovanje država koje se oslanjaju na svoju moć, ujedno su vođene idejom kako pobjednici pišu povijest i stoga smatraju kako im je sve dopušteno, te su tako mislili i zataškati istinu. Zahtjevi za otkrivanje istine narušili su odnose između Poljske i Rusije (prije SSSR-a). Prilika za popravljavanje odnosa između država moguća je, ako se društvo osvijesti i prizna istinu tražeći od svojih država ispunjavanje svoje uloge u priznavanju krivnje, otkrivanju istine i revizijom diktirane povijesti, kao i s druge strane pružanje oprost. Proces je bolan za obje strane, ali jedino će tako pružiti društvu priliku za zajedničku suradnju oko daljnje budućnosti.

Ipak će Rusija morati revidirati povijest s Poljskom jer je njihov utjecaj i odnos prema Poljskoj najbolje opisati preko scene iz Wajdinog filma. Crvena armija zauzima poljska područja, poljski vojnici predaju im se u zarobljeništvo, a Crvena armija želi pokazati kako su oni preuzeli vlast na osvojenom području, vojnik Crvene armije skida poljske zastave sa zgrade. Trga zastavu ostavljajući samo crveni dio koji ponovno vraća na zgradu, zavijori se crvena zastava. Nisu donijeli ništa vrijedno za Poljsku, došli su osvojiti, otrgnuti i oštetiti poljske vrijednosti, kako bi zavladao i iskoristili sve što mogu; to je istina koju će morati priznati.

Istina je još jednom društvu došla preko umjetnosti, jer je Wajdin film zaobišao konfrontacije na državnoj razini, prikazan je i na nacionalnoj ruskoj televiziji. Umjetnost i istina društvu nude poveznicu za zajedništvo, a to je poštovati prošle događaje i učiti iz njih, kako bi se ispunio cilj uspješne zajedničke budućnosti.

— **Boris Rončević** [prof. informatologije i povijesti]

Ozu Yasujiro,
TOKYO
MONOGATARI
TOKIJSKA PRIČA,
 Shochiku, 1953., 136 min.

Pro Tempore

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 8/9, 2010.-2011.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
godina VII, broj 8-9, 2010-2011.

Glavni i odgovorni urednik
Filip Šimetin Šegvić

Počasni urednik
André Burguière

Uredništvo
Tomislav Brandolica, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Filip Šimetin Šegvić,
Nikolina Šimetin Šegvić, Stefan
Treskanica

Urednici pripravnici
Marta Fiolić, Kristina Frančina, Sanda
Vučićić

Redakcija
Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Andreja Piršić, Nikolina Šimetin Šegvić,
Filip Šimetin Šegvić, Stefan Treskanica,
Sanda Vučićić

Tajnica uredništva
Martina Borovčak

Recenzenti
dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Zrinka Blažević
dr. sc. Ivan Botica
Miodrag Gladović, d.i.e.
dr. sc. Borislav Grgin
dr. sc. Mirjana Gross
dr. sc. Željko Holjevac
dr. sc. Nenad Ivić
Branimir Janković, prof.
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
mr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Isao Koshimura
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Radivoj Radić
Danijel Rafaelić, prof.
dr. sc. Drago Roksandić
dr. sc. Relja Seferović
dr. sc. Boris Senker
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ-Šoljan

Lektura i korektura
Marta Fiolić
Ana Jambrišak
Vedrana Janković
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić
Tajana Vlaisavljević

Dizajn i priprema za tisak
Tomislav Vlainić
Lada Vlainić

Prijevodni s engleskog jezika
Tomislav Brandolica
Jelena Krilanović
Tina Kužić, prof.
Marko Lovrić
Marija Marčetić
Judita Mustapić
Andrea Pečnik
Marko Pojatina
Prijevodi s njemačkog jezika
Sara Katanec
Mirela Landsman Vinković
Azra Plićanić Mesić, prof.
Filip Šimetin Šegvić
Prijevodi s francuskog jezika
Marta Fiolić
Tea Šimičić
Marina Šegvić, prof.
Mihaela Vekarić
Prijevodi sa slovenskog i srpskog jezika
Krešimir Matešić
Prijevodi s talijanskog jezika
Marina Šegvić, prof.

Izdavač
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb

Tisak
ZT ZAGRAF

Naklada
Tiskano u 300 primjeraka

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo stavove
autora i ne predstavljaju nužno stavove
i mišljenja uredništva i izdavača.

Izdavanje ovog časopisa financijski su
omogućili:
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
DTM GRUPA d.o.o.,
NARCOR d.o.o.,
TRANSPORTI KRAJAN d.o.o.,
HEMA d.o.o.,
KEMOKOP d.o.o.,
EUROGRAF d.o.o.,
Privatne donacije: S. S., M. F., prof.
dr. Drago Roksandić, Marko Lovrić,
Filip Šimetin Šegvić, Nikolina Šimetin
Šegvić, Tomislav Brandolica.

Redakcija časopisa Pro tempore svim
se donatorima iskreno zahvaljuje na
financijskoj podršci!
Redakcija se također posebno
zahvaljuje gospodinu Zlatku Ožboltu,
dia na trudu i pomoći. Zahvaljujući
njemu, put do izdavanja ovog broja
bio je mnogo lakši. Gospodinu Zoranu
Ivankoviću isto tako dugujemo veliku
zahvalu što nam je izašao u susret
prilikom tiskanja časopisa.

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:
Klub studenata povijesti - ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

E-mail:
pt.redakcija@gmail.com
phillip.simetinsegvic@gmail.com